

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Дипломна робота

ОС «Бакалавр»

на тему: Розвиток ціннісних орієнтацій у процесі особистісного становлення
юнаків

Виконав: студент 4 курсу,
групи ПП-41, напряму підготовки
6.030103 Практична психологія
Савельєва І.В.
Керівник: Алмаші С.І.
Рецензент: Мочан Т.М.

Мукачево-2019року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ЦІННОСТЕЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	
1.1 Цінності та ціннісні орієнтації у системі людської діяльності	6
1.2 Психологічні особливості юнацького віку.....	14
1.3 Розвиток ціннісних орієнтацій у процесі особистісного становлення юнаків.....	19
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ ЮНАКІВ	
2.1 Організація і процедура дослідження	30
2.2 Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація.....	35
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	55

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне економіко-політичне становище в Україні, соціокультурні перспективи державотворення висувають до індивіда нові вимоги. Суспільство потребує відповідальної, активної особистості, зі сформованими громадянськими, моральними якостями, високим професіоналізмом, гуманістичним світоглядом.

Рівень розвитку особистості, її внесок в культурно-історичну спадщину людства визначаються зрілістю вищих психічних (духовних) утворень (цінностей, цілей, ідеалів, смислу життя). Спрямовуючи життєдіяльність особистості в соціумі, цінності виступають в якості ідеалів, реалізація яких в повному обсязі неможлива. Однак цінності визначають цілі та наміри особистості, які можливо задовільнити частково через участь в конкретній діяльності.

Ціннісні орієнтації конкретної особистості формуються і функціонують на основі системи цінностей, виробленої суспільством, нерозривно і тісно пов'язані з цим утворенням. У суспільній та індивідуальній свідомості цінності виконують функцію життєвого орієнтира, моральної основи для вибору діяльності і субординації цілей. Отже, аналізуючи ціннісні орієнтації, можна робити висновки про те, яке місце та позицію займає особистість у соціальній структурі суспільства, які соціальні ролі виконує чи хоче виконувати. Такий підхід до вивчення ціннісних орієнтацій призводить до необхідності розгляду їх у контексті більш складних утворень особистості, зокрема, у структурі самосвідомості, життєвих відношень особистості, її життєвого світу в цілому, особистісного розвитку.

Ціннісні орієнтації виступають як результат саморозвитку особистості, структурування відносно зовнішньої діяльності процесу реалізації і процесу розгортання особистісних цінностей і смислів. На етапі юнацького віку відбувається інтенсивний розвиток ціннісно-сміслової сфери особистості, в ході якого мінливі індивідуальні інтенції узгоджуються з усталеними нормативними смислами. У цьому контексті ціннісне самовизначення

старшокласників виступає контрапунктом у розвитку особистості, справляючи величезний вплив на все подальше життя людини. Тому вивчення тенденцій і закономірностей ціннісного самовизначення в юнацькому віці, виявлення шляхів оптимізації ціннісних пошуків юнаків є важливим завданням сучасної психології.

Незважаючи на важливість проблеми особистісного (насамперед ціннісного) самовизначення, інтерес до неї з боку психологів виник порівняно недавно. Посилення інтересу до даної проблеми відзначається в останні роки. До вікових аспектів самовизначення звертались К.О.Абульханова-Славська, В.В.Барцалкіна, М.Р.Гінзбург, З.С.Карпенко, І.С.Кон, І.С.Мар'єнко, В.А.Орлов, Р.Ф.Пасічняк, Л.В.Потапчук, В.Ф.Сафін, Д.І.Фельдштейн, І.Г.Шендрік та ін. З числа зарубіжних учених ціннісне самовизначення у контексті становлення ідентичності вивчали Е.Еріксон, Дж.Марша, Дж.Марсія. Очевидна актуальність дослідження ціннісних орієнтацій й зумовила вибір теми дипломного дослідження: «Розвиток ціннісних орієнтацій у процесі особистісного становлення юнаків».

Об'єкт дослідження - ціннісні орієнтації юнаків.

Предмет дослідження – розвиток ціннісних орієнтацій у процесі особистісного становлення в юнацькому віці.

Мета дослідження – теоретично проаналізувати та емпірично дослідити розвиток ціннісних орієнтацій у процесі особистісного становлення юнаків.

Для досягнення мети були визначені наступні завдання:

1. Проаналізувати і систематизувати теоретичні дослідження з проблеми становлення цінностей в юнацькому віці.
2. Емпірично дослідити розвиток ціннісних орієнтацій у процесі особистісного становлення в юнацькому віці.

Для розв'язання поставлених завдань були використані наступні методи:

- Теоретичний аналіз і систематизація науково-теоретичних та методичних джерел.

- Емпіричні методи – стандартизовані методики:

1. Методика виявлення ціннісних орієнтацій (М. Рокіч).
 2. Тест смисложиттєвих орієнтацій Д.О.Леонтьєва (СЖО).
 3. Опитувальник мотивації, розроблений В.К.Гербачевським.
- Методи обробки та інтерпретації даних.

База дослідження. Дослідження проводилося на базі ЗОШ І-ІІІ ст. №6 та Мукачівського державного університету. В дослідженні взяли участь учні 11-го класу та студенти 2 курсу спеціальності «Психологія» в загальній кількості 50 осіб.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розумінні ціннісних спрямувань юнаків, в можливостях використати знання про цінності та мотиви навчальної діяльності юнаків при оптимальному плануванні навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі та ЗВО.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснений теоретичний аналіз та емпіричне дослідження розвитку ціннісних орієнтацій у процесі особистісного становлення юнаків.

Цінності - це те, що людина особливо цінує в житті, чому надає особливий позитивний життєвий смисл. Ціннісна орієнтація – це і є вибір особистістю такого типу поведінки (вчинку), в основі якого лежать певні, більш чи менш глибоко усвідомлені (чи взагалі неусвідомлені) цінності. Система ціннісних орієнтацій становить важливий елемент ціннісного ставлення до навколишньої дійсності. Ціннісні орієнтації лежать в основі світогляду людини, її моральних, політичних, естетичних переконань і смаків, визначають її поведінку. Система ціннісних орієнтацій формується тільки на вищому рівні розвитку особистості, регулює її поведінку і діяльність у найбільш значущих ситуаціях соціальної активності, в яких виявляється її ставлення до цілей життєдіяльності і засобів задоволення обраних цілей.

Юність – період життя після підліткового віку до дорослості (вікові межі умовні – від 15-16 до 21-25 років). Це період, коли людина може пройти шлях від невпевненого, непослідовного підлітка до дійсного подорослішання. Побудова і переоцінка системи цінностей – основний процес морального розвитку в юнацькому віці. Центральним новоутворенням стає самовизначення – професійне та особистісне. Саме в період юності виявляється свідоме позитивне ставлення до навчання. Все це дає можливість в цей віковий період здійснювати пошук сенсу життя. Питання про смисл життя зароджується спочатку у вигляді неясної мрії, а потім виростає в уявлення про певну життєву перспективу, майбутнє самовизначення, життєвий ідеал тощо. Смесложиттєві роздуми в юнацькому віці спрямовані у майбутнє, на пізнання свого життєвого призначення, а відповідь на це питання звичайно розгортається у системі конкретних життєвих планів, які старшокласник має намір реалізувати.

На основі отриманих результатів емпіричного дослідження, можемо зробити наступні висновки. Зокрема, проведене дослідження за методикою ціннісних орієнтацій М.Рокіча показало значні особливості в ціннісних орієнтаціях школярів юнацького віку. Як старшокласники, так і досліджувані студенти мають достатньо сформовані термінальні цінності, такі як: «активне, діяльне життя», «цікава робота», «свобода як незалежність у вчинках і діях», «любов, матеріально забезпечене життя». Серед цінностей-засобів досліджувані називають: «освіченість», «високі домагання», «раціоналізм», «самоконтроль», «широту поглядів».

Згідно результатам в ієрархії термінальних цінностей як в учнів у, так і в студентів домінуючу позицію займають наступні цінності – «здоров'я», «кохання», «активне діяльне життя». Отже, можна вважати, що для досліджуваних юнаків характерна виражена орієнтація на базові цінності як основоположні в їх житті. При цьому, слід зазначити ряд істотних відмінностей в ієрархії ціннісних орієнтацій учнів та студентів. Зокрема, учні серед «значущих» термінальних цінностей частіше виділяють «пізнання», «свободу» і «наявність хороших вірних друзів». Такі цінності, як: «цікава робота», «життєва мудрість», «щасливе сімейне життя», «матеріально забезпечене життя», «упевненість у собі», «суспільне визнання» в студентів знаходяться серед «середньозначущих», що відповідає їх віковим особливостям, а також у зв'язку з їх провідною навчально-професійною діяльністю.

До числа найзначущих термінальних цінностей студентів входять «цікава робота» і «щасливе сімейне життя». На середньому по значущості рівні знаходяться такі цінності як «упевненість у собі», «наявність хороших вірних друзів», «життєва мудрість», «матеріально забезпечене життя», «свобода», «суспільне визнання». У ряді значущих інструментальних цінностей досліджуваних обох груп відзначили «життєрадісність», «освіченість» і «відповідальність», що характеризує їх спрямованість на досягнення певного статусу, активність. Проте в учнів вище перелічені

цінності узгоджуються з такими цінностями як «незалежність», «вихованість», тоді як в студентів з цінностями «раціоналізм», «працьовитість».

Серед цінностей, віднесених досліджуваними обох груп до розряду середньозначущих також є співпадаючі – це «чуйність», «чесність» і «акуратність». При цьому, в учнів названі цінності поєднуються з самоконтролем, терпимістю, а в студентів – з незалежністю, високими запитами, сміливістю у відстоюванні поглядів. Це говорить про те, що студенти вже більшою мірою керуються у своєму житті здоровим глуздом, використанням власних зусиль, що забезпечить їм в подальшому житті відносну незалежність, свободу в поглядах і вчинках.

Проаналізувавши динаміку розвитку смислових життєвих орієнтацій за тестом смисложиттєвих орієнтацій Д.О. Леонтєва (СЖО), можна побачити наступні тенденції:

- зниження показників субшкал результату та локус контролю-Я у ієрархічній структурі ціннісних орієнтацій за роки навчання, що характеризується негативною тенденцією і вказує про рівень незадоволеністю прожитої частини життя та проявом зневіри у власні сили. Це може бути пов'язане з усвідомленістю відповідальності за реалізованість запланованих планів.

- досить перемінні показники субшкали цілі, покращення спостерігається в студентів ($X_{сер}=31,83$ ($\sigma=4,89$), де данна життєва орієнтація займає найвище місце у структурі показників, що є позитивним фактом.

Як вже було зазначено, психологічні дослідження доводять наявність у ціннісних орієнтаціях елементів спрямованості особистості – ідеалів, установок, потреб, інтересів, мотивів. Ціннісні орієнтації учнів не лише визначають мотивацію їх поведінки, а й складають світогляд та майбутні професійні орієнтації.

Узагальнюючи отримані результати опитувальника мотивації, розробленого В.К.Гербачевським, можна побачити наступні тенденції:

- у досліджуваних учнів найбільш значимі позиції компонентів мотиваційної структури займають шкали: складність завдання, мотив самоповаги та ініціативність. Це є позитивний факт, який вказує на їх прагнення ставити перед собою більш складні цілі в однотипній діяльності.

- найнижчі показники компонентів мотиваційної структури у досліджуваних обох груп займають шкали очікуваний рівень мобілізації, оцінка рівня досягнутих результатів та значущість результатів. Це є негативна тенденція за роки навчання, яка вказує на низький рівень сформованості в досліджуваних оцінних та прогностичних суджень, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю.

- одні з найбільш значимих мотивів у мотиваційній структурі – внутрішній та пізнавальний, які є рушійними силами розвитку характеризуються негативною тенденцією значущості за роки навчання. Зокрема, для учнів показники внутрішніх мотивів знаходяться на шостій позиції, а для студентів – на восьмій позиції в ієрархічній структурі мотивів. Пізнавальні мотиви так само займають проміжні позиції. Для учнів - це сьома позиція. А для студентів - шоста. Виявлені тенденції можуть негативно позначитися на професійному самовизначенні юнаків та професійному становленні студентів.

Таким чином, отримані результати розвитку ціннісних орієнтацій у процесі особистісного становлення юнаків вказують на необхідність перегляду та впровадження нових форм та методів роботи у школі та ЗВО. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у підготовці серії тренінгових занять, спрямованих на розвиток ціннісних орієнтацій юнаків.



МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>